

К.е.н., доцент Андрющенко І.Є.

Запорізький національний технічний університет, Україна

Взаємозв'язок між економічними теоріями та теорією життєздатності суб'єкта господарювання

Поняття «життєздатність системи» здавна використовується в наукових дисциплінах, які займаються дослідженням складних систем (системний аналіз, теорія систем, синергетика тощо). Сьогодні поняття «життєздатність» є міждисциплінарним і зустрічається в багатьох галузях науки.

Згідно з визначенням Р.Б. Клейнера, система вважається економічною, якщо вона бере участь як у процесах виробництва та споживання, так і в актах розподілу та обміну економічними благами [1].

Початок дослідження життєздатності економічних систем пов'язують з працею У.Р. Ешбі [2], який сформулював поняття життєздатності як «закон необхідної різноманітності». Різноманітність – кількість розрізняваних станів, в яких може перебувати система. Згідно з поглядам У.Р. Ешбі, життєздатність – це здатність керуючої системи долати зростання ентропії керованої системи. У.Р. Ешбі [2] розглядав ентропію як характеристику різноманітності системи, оскільки ентропія визначається ймовірностями реалізації станів і досягає свого максимуму на рівномірному розподілі (коли будь-який стан може реалізуватися з рівною ймовірністю), а мінімуму – коли якийсь один стан реалізується з ймовірністю, яка дорівнює 1. Тоді управління полягає в такому перетворенні множини станів керованої системи, в результаті якого ймовірність небажаних станів зменшується, а ймовірність бажаних станів збільшується, що й забезпечує зниження ентропії. Досягти цього, на думку У.Р.Ешбі, можна тільки за рахунок збільшення різноманітності керуючої системи («тільки різноманітність може подолати різноманітність»).

Наслідком «Закону необхідної різноманітності» є висновок, що управління може бути забезпечене тільки в тому випадку, якщо різноманітність керуючої системи принаймні не є меншою, ніж різноманітність керованої системи. Таким чином, процес управління системою повинен бути спрямований на те, аби необхідна різноманітність забезпечувала стабільність функціонування системи й зберігала її життєздатність.

Таким чином, для підтримки життєздатності суб'єкта господарювання повинен бути забезпечений як зовнішній, так і внутрішній гомеостазис, тобто

підтримка критичних параметрів суб'єкта господарювання в заданих межах. Зовнішній гомеостазіс передбачає, що, при будь-якій зміні зовнішніх умов функціонування, суб'єкт господарювання переходить у такий стан, який найкращим чином відповідає умовам, що склалися, і зберігає стабільність системи відносно навколишнього середовища. Внутрішній гомеостазіс передбачає, що на кожну непередбачену зміну внутрішнього стану виробляється управляючий вплив, який ліквідує наслідки цієї зміни і зберігає внутрішню стабільність суб'єкта господарювання.

Рис. 1. Складові життєздатності суб'єкта господарювання

З урахуванням вищевикладеного, а також на підставі праць А.В.Бакурової, В.В. Воронцова, Т.М. Книшенко, О.В. Марковського, Л.Н. Сергєєвої та ін. [3,4] автором цієї роботи визначено такі типи життєздатності суб'єкта господарювання: стійкість, надійність, живучість та вмотивованість (рис. 1.)

Властивість стійкості суб'єкта господарювання виявляється в результаті його взаємодії із зовнішнім середовищем і відповідає вмінню зберігати свої функції та структуру при зовнішніх впливах, здатності повертатися до попереднього стану.

Надійність (структурна стійкість) характеризує здатність суб'єкта господарювання досягати мети за рахунок її потенціалу (ресурсів). Надійність суб'єкта господарювання визначається надійністю елементів і структурних зв'язків, що існують у ньому.

Для забезпечення розвитку суб'єкта господарювання потрібен певний час. Живучість суб'єкта господарювання (функціонально-цільова стійкість) характеризує час існування та можливість зберігати траєкторію руху в напрямі досягнення мети при зовнішніх збуреннях, здатність самовідновлюватися. На думку авторів робіт, найбільший вплив на живучість має мета функціонування суб'єкта господарювання. Достатньо очевидно, що мета сприяє живучості системи лише тоді, коли вона досяжна. Мета, що не враховує потенціал суб'єкта господарювання, може призвести до катастрофічних наслідків. Таким чином, живучість суб'єкта господарювання визначається його здатністю зберігати та відновлювати свій потенціал в динамічному середовищі.

В свою чергу потрібно відзначити, що суб'єкту господарювання, як виробничо-економічній системі з позиції синергетики притаманні такі властивості: відкритість і неравновісність.

Разом з тим, згідно з теорією самоорганізації, процес життєздатності суб'єкта господарювання здійснюється тільки через нестійкість його стану.

З урахуванням вищевикладеного, а також на підставі праць В.А.Забродського, В.Б. Занга, М. О. Кизима, Р.Річарда [5] автором цієї роботи визначено взаємозв'язок між теорією життєздатності суб'єкта господарювання та іншими економічними теоріями: еволюції, синергетики (самоорганізації), конкурентної боротьби, життєвого циклу (рис. 2).

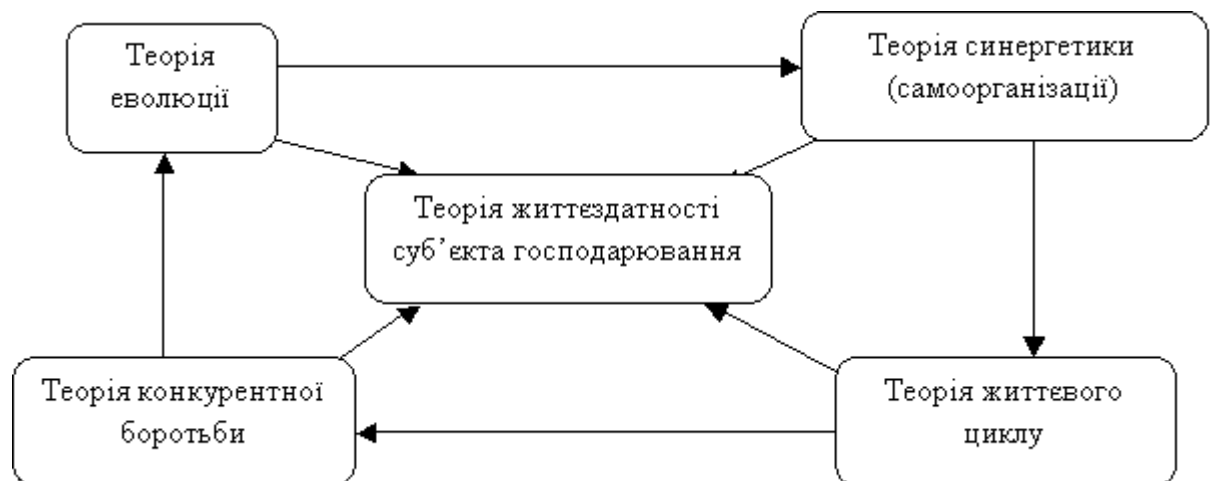

Рис. 2. Взаємозв'язок економічних теорій та теорії життєздатності суб'єктів господарювання

Таким чином, життєздатність суб'єкта господарювання – це можливість руху між станами з метою досягнення цілей функціонування системи, який супроводжується обміном матеріальних, трудових, фінансових

та інформаційних потоків (внутрішнім і зовнішнім середовищем), взаємодією системи із суб'єктами економічної діяльності, її відтворенням.

Література:

1. Клейнер Г.Б. Ресурсная теория системной организации экономики / Г.Б. Клейнер // Российский журнал менеджмента. – 2011. – Том. 9 – № 3. – С. 3-28.
2. Ешбі У.Р. Введение в кибернетику / У.Р. Ешбі. – М.: Наука, 1975. – 427 с.
3. Моделювання структури життєздатних соціально-економічних систем : монографія / [Л.Н. Сергєєва, А.В. Бакурова, В.В. Воронцов та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. Л.Н. Сергєєвої. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 200 с.
4. Моделювання управління життєздатністю комерційного банку : монографія / [Л.Н. Сергєєва, Т.М. Книщенко, О.В. Марковський та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. Л.Н. Сергєєвої. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 360 с.
5. Забродский В.А. Оценка финансовой устойчивости производственно-экономических систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 82 с.